

1890

Inledning

- Anm. Bearbetning av mitt bidrag i Arbetarhistoria nr. 53-54, 1990, s. 2f.

Vid Andra internationalens konstituerande kongress 1889 beslöts att anordna samtidiga manifestationer i de olika länderna den 1 maj 1890 för en 8-timmars normalarbetsdag. Denna resolution var praktiskt taget det enda av internationalens beslut som genomfördes internationellt. Det kom att särskilt symbolisera och manifestera internationalens universella anspråk och dess civilisatoriska alternativ. Betydelsen och behovet av en samtidig, gemensam internationell manifestation framgår också av det faktum att "1 maj" har överlevt både Andra internationalen och genomförandet av det ursprungliga kravet, normalarbetsdagen (beslut i Sverige 1919). Motståndarnas försök att utnyttja 1 maj för egna syften visar också dess viktiga symbolvärde.

Pariskongressens beslut enligt *Social-Demokraten* 3 maj 1890: "1. Kongressen beslutar, att arbetarne i alla land skola organisera en stor manifestation på det sätt, att arbetarne en bestämd dag i alla land och alla städer uppfordra den herskande maktens representanter att begränsa den lagliga arbetsdagen till 8 timmar. – 2. I betraktande af, att det amerikanska arbetarförbundet beslutit, att en liknande manifestation skall ega rum den 1 maj 1890, må denna dag bestämmas för den internationella demonstrationen. – 3. I hvarje land må arbetarne anordna denna manifestation på det sätt som respektive lands lagar och förhållanden medgifva det".

I USA var 1 maj "moving day" – arbetsavtalen löpte ut – och traditionellt arbetarnas fest- och, så småningom, propagandadag. Genom massakern på Haymarket i Chicago den 4 maj 1886 under en demonstration för 8-timmarsdagen hade majdagen fått ytterligare en särskild betydelse. Förslag om internationella demonstrationer för normalarbetsdagen hade framförts även i andra länder och frågan hade också tagits upp på den internationella fackföreningskongressen i London i november 1888. I Sverige diskuterades inom Malmö arbetsmannaförening i april 1887 en demonstration den 1 maj. I en resolution om arbetstiden krävde Skandinaviska arbetarekongressen i augusti 1888 "ett internationellt samarbete" mellan arbetareorganisationerna till förmån för en lagstadgad 8-timmars arbetsdag. Möbelsnickarnas fackförening i Stockholm lämnade en motion till den kommande socialdemokratiska partikongressen i april 1889 där man föreslog samtidiga demonstrationer "för att väcka de maktavande klasserna till ett snarare genomförande av arbetarklassens naturliga och medborgerliga rättigheter", bland annat normalarbetsdagen. Sveriges socialdemokratiska arbetarepartis (SAPs) konstituerande kongress fattade ett beslut i enlighet med denna motion, tre månader före internationalens konstituerande kongress. I slutet av juni 1889 uttalade sig också det tredje svenska arbetaremötet efter en motion av Hjalmar Branting för 8-timmarsdag och en gemensam demonstration "på en och samma dag över hela

landet". De svenska beläggen från tiden före Pariskongressen har varit anledning till att kalla svenskarna för "pionjärer för demonstrationstanken" (Johnny Norberg). Det är överdrivet. Men de anförda initiativen visar att den svenska arbetarrörelsen, "fast i en avkrok av världen" (*Social-Demokraten* 7 december 1889), var bekant med de internationella diskussionerna och förslagen om 8-timmarsdagen före beslutet 1889. I detta beslut förenades de olika, huvudsakligen nationella, initiativen och ansatserna till ett verkligt internationellt aktionskrav.

Internationalens beslut kunde inte genomföras i alla länder meddetsamma redan 1890. Om de första årens majdemonstrationer i olika länder handlar boken *The memory of May Day. An iconographic history of the origins and implanting of a worker's holiday*, utgiven av Andrea Panaccione. Venedig 1989. De första två årens majdemonstrationer i Sverige behandlas på s. 269-287. I Sverige avhölls demonstrationer den 1 maj 1890 på 22 orter. Branting beskrev i sin berättelse till internationalens kongress i Zürich 1893 de svenska majdemonstrationernas "kolossala framgång". Alla var exempelvis "lika förvånade" över den stora anslutningen till demonstrationen i Stockholm, ca. 15000-20000 deltagare. Anmärkningsvärt var vid det första majmötet i Stockholm att bland de åtta talarna, däribland Branting, August Palm och Hinke Bergegren, var med David Bergström och Fridtjuv Berg två liberaler.

Redan under den första demonstration på 1 maj 1890 uppvisades hela den arsenal av symboler och ritual som hör till arbetarrörelsens fest- och mötetradition och som sedan dess har varit kännetecknande för majdemonstrationerna – även internationellt. 1 maj var från början inte bara den socialistiska alternativrörelsens kamp-, mobiliserings- och manifestationsdag utan också en alternativ fest- och kulturdag där de politiska och kulturella intentionerna var förenade och kopplade till varandra.

1. Majtalet

- Ort: Stockholm, Ladugårdsgärde, andra talarstolen.
- Ämne: Normalarbetsdagens betydelse för utvecklingen.
- Källa: *Social-Demokraten* 1890-05-03, s. 2 (1f.), *Demonstrationen*. – Avtryckt i Ture Nerman, *Rik ande i ljus utvecklingsoptimism*, i: *Första Maj 1960*, s. 9 (8f.).

[...]

Här har talats till Eder om det nuvarande eländet, om normalarbetsdagens betydelse för nästa generation och om hur vi skola vinna målet: genom sammanslutning. Det återstår för mig då utveckla hvarför normalarbetsdagen har en så framskjuten plats på vårt program. Det har sin förklaring i vår öfvertygelse därom, att, som redan Lassalle sagt, på *arbetarklassen* skall byggas framtidens kyrka; och det är en säkrare grund än bibelsagan en gång gaf åt den kristna kyrkan. Det gäller, att denna arbetarklass, som nu är af själfva den historiska utvecklingen kallad att taga

arvet efter dem, som med franska revolutionen kommo till makten, måtte kunna bli tillräckligt utvecklad för denna sin höga uppgift. Klass efter klass ha vi sett stiga upp och sjunka ned igen; de nu härskande ha redan sett sina bästa dagar, och det är förvisso ej för mycket sagt, att just med denna första maj, som öfver hela världen bevittnar arbetarklassens maktutvecklingar, randas morgonen för den nya dag, som kommer. Men hurudan denna morgon blir, det beror visserligen delvis på öfverklassen men också på om arbetarne kunna komma därhän, som vi böra komma, att de bli på en gång revolutionära - och mogna. Till detta sista är det den förkortade arbetstiden skall hjälpa oss; därav dess omätliga vikt [vikt] för hela den förestående utvecklingen.

Dessa reaktionärer, som nu i sin dårskap förklara normalarbetsdagen för en socialistisk utopi, de borde votera tacksägelseadresser till dessa möten, som i dag världen rundt kräfva förkortad arbetstid; ty på att denna vår sträfvän lyckas, därpå beror om revolutionen som kommer går den gradvisa utvecklingens fredliga väg eller skall gå fram, våldsamt som en naturkraft, öfver blod och ruiner. Vi vilja den förra vägen och därför kräfva vi dess förutsättning: möjligheten för arbetarklassen att skaffa sig upplysning och bildning; därför måste denna fordran på kortare arbetstid fram vid sidan av det gamla krafvet här i ett efterblifvet land på *medborgerliga rättigheter*, utan hvilka allt annat vore af ringa värde. Men svenska klassmedvetna arbetare glömma icke att alltid kräfva dessa; de skola veta att med röstsedelns vapen försvara hvad de vunnit af frihet och rätt. De gamla stånden äro stadda i undergång, den stolta adeln har mist sitt inflytande och betyder något blott därigenom att ännu den har kvar i sin besittning en del från nationen röfvad egendom; presteståndet - hur många af dessa tiotusenden tro på hvad svartrockarna predika? Statskyrkan är en koloss på lerböcker, som ramlar för första allvarliga stöt och drar med sig de 16 millioner den kostar om året. Och borgare och bönder! Ja, de förra ha kapital och de senare politisk makt för ögonblicket, men glömmen ej, att under dem, som tagit Sveriges jord i besittning, finnas hundratusenden äfven på landsbygden, hvilka ha samma intressen som ni, industriarbetare, men alls icke med jordegareskrået. Hvert man ser är samma skådespel: de gamla samhällsklasserna på retur, men uppåt, ständigt framåt går den moderna arbetarklassen. Den har i dag firat en mönstring, sådan världen aldrig förr sett den. Men man må icke tro, att det är slut med detta; nu först börjas det!

Sedan därefter den i programmet tryckta resolutionen med acklamation antagits afslöt ordföranden hr Hansen mötet med den uppmaning att hädanefter göra första maj till en märkesdag i arbetarrörelsen.

2. Resolutionen

- Källa: Social-Demokraten 1890-05-03, s. 2. – Resolutionen har författats av Axel Danielsson.

I följd af ett beslut, enhälligt fattat på den internationella socialistiska arbetarekongress, som förlidet år hölls i Paris, ha vi i dag, den 1 maj 1890, i likhet med hela Europas och Amerikas klassmedvetna proletariat, samlats till en världsdemonstration för lagstadgad 8-timmarsarbetsdag.

Under den kapitalistiska storindustriella aeran har arbetets produktivitet mångdubblats. En arbetare är med nutidens arbetsmedel i stånd att frambringa lika stor produktmängd som förr 10 och 100. Häraf är den materiella möjligheten för en kortare arbetstid gifven, och vår öfvertygelse är att redan nu en arbetsdag på 8 timmar skulle fullt kunna fylla samhällets behof.

Vi fordra arbetstidens begränsning hufvudsakligen af följande skäl:

1) 8-timmarsdagen skulle sätta en dam[m] för den fysiska och intellektuella urartning, som nu hotar arbetarklassen såsom en följd af dess omänskligt långa, i förtid utslitande, hälsoförstörande arbetstid;

2) 8-timmarsdagen skulle, allmänt genomförd, ha till omedelbar följd en förminskning i den reservarmé af arbetslösa, som den nuvarande ekonomiska ordningen skapar, och redan därigenom åstadkomma en väldig lyftning i hela arbetareklassens läge;

3) 8-timmarsdagen skall ge arbetaren tid och krafter att egna sig åt sin intellektuella och moraliska utveckling som fri människa och medborgare; den blir äfven ur denna synpunkt en den mäktigaste häfstång för arbetareklassens höjande ännu inom det nuvarande samhällets ram, på samma gång den fostrar arbetarklassen för dess höga uppgift att grundlägga en ny samhällsordning.

Vi fordra vidare denna 8-timmarsdag lagstadgad, icke som skulle vi förbise möjligheten att vinna en kortare arbetstid äfven genom den organiserade arbetareklassens direkta påtryckning på arbetsmedlens nuvarande egare, utan emedan vi anse det vara samhällets skyldighet att genom lagstiftningen komma de ekonomiskt svagare, arbetarne, till hjälp, dels för att åt de sämre organiserade yrkena vinna samma förmåner som de starkare helt eller delvis uppnått, dels för att trygga alla för återfall i den låga arbetstidens elände. I första rummet fordra vi att staten och kommunerna som arbetsgifvare föregå med godt exempel och öfverallt införa 8-timmars-dagen.

3. Majminne

- Källa: Göteborgs Handels- och sjöfartstidning 1920-05-01, Ett 30-årigt första maj-minne, av signaturen M-ritz (= Mauritz Hellberg).

[...]

Efter honom [Fridtjuv Berg] kom ledaren själv, Hjalmar Branting, full av glöd och entusiasm. Han citerade Las[s]alles ord att på arbetarklassen skall byggas framtidens kyrka. "Det är en säkrare grund än bibelsagan en gång gav åt den kristna kyrkan", sade hr Branting, "och det gäller nu, att arbetarklassen blir tillräckligt utvecklad för denna sin höga uppgift". Gentemot "de reaktionära som nu i sin dårskap förklara normalarbetsdagen för en socialistisk utopi", framhöll hr B., att de "borde votera tacksägelseadresser till dessa möten, som i dag världen runt kräva förkortad arbetstid". Hjalmar Branting slutade med att framhålla, att arbetarklassen föredrog den gradvisa utvecklingens väg framför "en utveckling, som går fram som en naturkraft, över blod och ruiner".

Under det talen pågingo, drucko åhörarne kaffe å de "ambulatoriska restauranter", som slagit sig ner här och var i folkmassorna. Restauratörerna hade tydligen berett sig på en god dag, man hade nämligen t.o.m. dragit med sig kaminer för att hålla kaffesurran varm!